

تاریخ تأیید: ۹۵/۰۴/۱۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۲/۷

تحلیل دفاعی-امنیتی آمایش مناطق مرزی با رویکرد پدافند غیرعامل (مطالعه موردی: بندر دیلم- جنوب خلیج نایبند)^۱

رضا ارجمند^۲

علی سعیدی^۳

سید ابراهیم قلی زاده^۴

چکیده

مناطق مرزی کشور به دلیل فاصله از مرکز، توسعه نیافتگی، بیکاری و ... دچار مشکلات متعددی از جمله قاچاق، ناامنی و آسیب پذیری دفاعی و امنیتی هستند. در این شرایط، توجه به ملاحظات دفاعی و امنیتی در آمایش این مناطق می تواند علاوه بر توسعه اقتصادی- اجتماعی، بستر مناسبی را برای ثبات، امنیت و توسعه فراهم سازد. این پژوهش در پاسخ به این سؤال که «آمایش دفاعی- امنیتی مناطق مرزی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا چه اندازه می تواند کاهش آسیب پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد؟» سعی دارد نقش آمایش دفاعی- امنیتی مراکز نظامی، زیربنایی اقتصادی و جمعیتی در محدوده مورد مطالعه را در کاهش آسیب پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی بررسی و تحلیل نماید.

روش پژوهش، توصیفی- تحلیلی است و اطلاعات به صورت کتابخانه ای و میدانی جمع آوری شده است. نظریه واردن نیز به دلیل دربرداشتن مؤلفه های اصلی قدرت هر کشور و اینکه تمامی مؤلفه های این نظریه به غیر از مؤلفه رهبری ملی در منطقه مورد مطالعه صدق می کند، به عنوان نظریه مبنا به کار گرفته شده است. روش تجزیه و تحلیل، کمی است و نتایج پژوهش نیز نشان می دهد که مؤلفه مراکز جمعیتی دارای بیشترین اهمیت در آمایش دفاعی- امنیتی محدوده مورد مطالعه است. به علاوه وضعیت فعلی آمایش منطقه از نظر دفاعی- امنیتی به ویژه از نظر مؤلفه های مراکز جمعیتی، مراکز نظامی و زیربنایی اقتصادی نامناسب است و نمی تواند جوابگوی تهدیدهای متوجه کشور باشد.

واژگان کلیدی: آمایش سرزمین؛ خلیج فارس؛ مرز؛ ملاحظات دفاعی- امنیتی.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری بوده که سال جاری در دانشگاه جامع امام حسین (ع) دفاع شده است.

۲. استادیار جغرافیای نظامی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، نویسنده مسئول (arjmand61@yahoo.com)

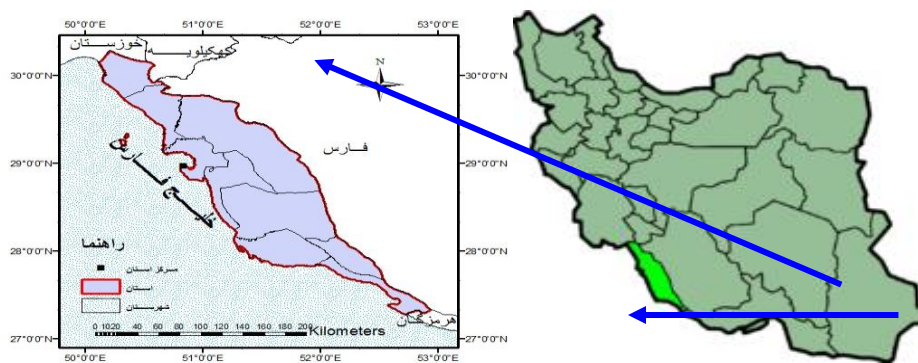
۳. دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع) (asaidi40@gmail.com)

۴. دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع) (drgholizadeh@yahoo.com)

مقدمه

دفاع و امنیت، بنیادی‌ترین نیاز و مهم‌ترین عوامل دوام جامعه هستند که ارتباطی ناگسستنی با آمایش سرزمین دارند. به‌طوری‌که آمایش مناسب براساس توانایی‌ها و استعدادهای مناطق جغرافیایی می‌تواند با ایجاد رفاه و توسعه، تقویت دفاع و امنیت را باعث گردد و بی‌توجهی به آن نیز تضعیف دفاع و امنیت را در پی داشته باشد. مطالعه حاضر با موضوع تحلیل دفاعی-امنیتی آمایش مناطق مرزی با رویکرد پدافند غیرعامل (مطالعه موردی: بندر دیلم- جنوب خلیج نایبند)، محدوده‌ای از مناطق مرزی کشور در سواحل خلیج فارس از شمال شهر دیلم با مختصات ۵۰ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۳ دقیقه عرض شمالی تا جنوب خلیج نایبند با مختصات ۵۲ درجه و ۵۸ دقیقه طول شرقی و ۲۷ درجه و ۱۴ دقیقه عرض شمالی را دربر می‌گیرد. این منطقه که منطبق با حدود سیاسی استان بوشهر است، که ۶۲۵ کیلومتر ساحل و ۷۰۷ کیلومتر مرز دریایی با پنج کشور عربی کویت، عربستان، بحرین، قطر و امارات متحده عربی دارد. از شمال به استان خوزستان و قسمتی از استان کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به خلیج فارس و قسمتی از استان هرمزگان، از شرق به استان فارس و از غرب نیز به خلیج فارس محدود می‌گردد (کرامتی و دیگران، ۱۳۸۳: ۲).

شکل ۱: موقعیت محدوده مورد مطالعه

(سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح با اندکی دخل و تصرف)

طرح مسئله

براساس آمارهای اخیر، طول مرزهای ایران ۸۵۷۴ کیلومتر است که از این مقدار، ۲۵۶۴ کیلومتر آن (حدود ۳۰٪ مرزها) را مرزهای دریایی تشکیل می‌دهد (اخباری و نامی، ۱۳۹۳: ۱۸۸). بنابراین تأثیر جنبه‌های دفاعی و امنیتی مرزهای دریایی در دفاع و امنیت کشور می‌تواند قابل توجه باشد.

منطقه مورد مطالعه با ۶۲۵ کیلومتر طول ساحل و ۷۰۷ کیلومتر مرز آبی، همسایگی با پنج کشور عربی (کویت، عربستان، بحرین، قطر و امارات متحده)، نزدیکی به ناوگان و پایگاه‌های نظامی بیگانگان در منطقه، داشتن منابع عظیم نفت و گاز (۷۰ دپیگیری نفت خام فلات قاره و ۷۰ دپیگیری گاز کشور همچنین ۱۵ دپیگیری ذخایر گاز جهان به‌عنوان پایتخت انرژی کشور)، اولین نیروگاه هسته‌ای کشور و منطقه، بزرگ‌ترین پایانه صادرات نفت کشور (۹۴ دپیگیری صادرات نفت کشور از جزیره خارک) (گزارش استانی، ۱۳۹۳: ۲)، زیرساخت‌های عظیم اقتصادی، صنعتی و بندرگاهی (صادرات و واردات)، دسترسی به آب‌های آزاد با قرار گرفتن در بخش مرکزی سواحل خلیج فارس، از حساسیت، اهمیت و آسیب‌پذیری ویژه‌ای در بین تمامی مناطق مرزی کشور برخوردار است. مسئله و مشکل اساسی که در اینجا وجود دارد این است که به ملاحظات دفاعی و امنیتی در آمایش مراکز نظامی، جمعیتی و اقتصادی (به‌عنوان سه مؤلفه‌ی اصلی در این پژوهش) لحاظ نشده و این موضوع باعث بالا رفتن آسیب‌پذیری دفاعی و امنیتی منطقه شده است. این پژوهش نیز به دنبال حل این مشکل با تحلیل وضعیت آمایشی محدوده مورد مطالعه (با رویکرد دفاعی، امنیتی و پدافند غیرعامل) و ارائه پیشنهادی سازنده در این راستا می‌باشد تا بتواند گامی مؤثر در کاهش آسیب-پذیری دفاعی و امنیتی کشور در این محدوده بردارد.

اهمیت و ضرورت

آمایش دفاعی- امنیتی به دلیل تأکید بر استفاده از مزیت‌ها و فرصت‌های محیط جغرافیایی در سازمان‌دهی و مکان‌یابی مناسب اماکن و فعالیت‌های نظامی، سکونت‌گاهی و اقتصادی با در نظر گرفتن تهدیدهای پیش‌رو و در راستای رسیدن به ثبات پایدار و بازدارندگی، اهمیت بالایی در برنامه‌های دفاعی و امنیتی دارد.

ضرورت آمایش دفاعی- امنیتی نیز در تمامی پهنه جغرافیایی کشور احساس می‌گردد، از این رو در سواحل خلیج فارس به‌ویژه در محدوده مورد مطالعه (از بندر دیلم تا جنوب خلیج نایبند) با ۶۲۵ کیلومتر طول ساحل و ۷۰۷ کیلومتر مرز دریایی در قسمت میانی خلیج فارس به دلایل دربرداشتن بخش زیادی از توان نظامی و دفاعی کشور، حضور ناوگان و پایگاه‌های نظامی بیگانگان و تهدیدهای روزافزون امنیتی و نظامی تکفیری صهیونیستی از یک‌سو و اهمیت بالای منطقه از نظر حجم بالای سرمایه‌گذاری ملی و زیرساخت‌های اقتصادی (اختصاص ۷۰ میلیارد دلار از ۱۰۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری در کل سواحل جنوب کشور به این منطقه)، دسترسی به آب‌های آزاد و سهم بالا در صادرات و واردات کشور، استقرار اولین نیروگاه هسته‌ای، منابع عظیم نفت و گاز و صادرات تقریباً تمامی نفت خام و گاز طبیعی کشور از سوی دیگر، ضرورت آمایش دفاعی- امنیتی را دوچندان می‌نماید.

سؤال‌های پژوهش

سؤال اصلی: آمایش دفاعی- امنیتی مناطق مرزی (منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا چه اندازه می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد؟

سؤال‌های فرعی:

۱. آمایش دفاعی-امنیتی مراکز نظامی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند

غیرعامل تا چه اندازه می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری

ملی را در پی داشته باشد؟

۲. آمایش دفاعی-امنیتی مراکز جمعیتی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند

غیرعامل تا چه اندازه می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری

ملی را در پی داشته باشد؟

۳. آمایش دفاعی-امنیتی مراکز زیربنایی اقتصادی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد

پدافند غیرعامل تا چه اندازه می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و

پایداری ملی را در پی داشته باشد؟

فرضیه‌ها و هدف پژوهش

فرضیه اصلی: آمایش دفاعی-امنیتی مناطق مرزی (منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند

غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری

ملی را در پی داشته باشد.

فرضیه‌های فرعی:

۱. آمایش دفاعی-امنیتی مراکز نظامی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند

غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری

ملی را در پی داشته باشد.

۲. آمایش دفاعی-امنیتی مراکز جمعیتی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند

غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری

ملی را در پی داشته باشد.

۳. آمایش دفاعی- امنیتی مراکز زیربنایی اقتصادی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد.

مهم‌ترین هدف این پژوهش، مشخص نمودن اهمیت آمایش دفاعی- امنیتی مراکز نظامی، زیربنایی اقتصادی و جمعیتی با رویکرد دفاع غیرعامل در محدوده مورد مطالعه با در نظر گرفتن ظرفیت‌های موجود در کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی در برابر تهدیدهای متصور می‌باشد.

پیشینه

هرچند که پیشگامان اجرای همه‌جانبه و تمرکز یافته آمایش سرزمین در جهان را کشورهای استرالیا، کانادا و در دوره‌های بعدی هلند می‌دانند که در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ اقدام به تشکیل دفتر آمایش سرزمین نمودند (مخدوم، ۱۳۷۲: ۹-۱۱)، ولی واقعیت این است که اندیشه آمایش سرزمین در کشورهای آلمان و فرانسه شکل گرفت. هرچند شکل و محتوای آن یکسان نبوده است (توفیق، ۱۳۸۴: ۱۹-۲۲). در ایران نیز در اواخر سال ۱۳۴۵ (اوایل دهه ۱۳۵۰) به دنبال افزایش ناگهانی درآمدهای نفتی و نبود تعادل‌های چشمگیر منطقه‌ای، ناهماهنگی‌های بین‌بخشی، رشد غول‌آسای پایتخت، ناکارآمدی شبکه زیرساختی کشور و ... ضرورت توجه به سرزمین و اتفاقاتی که در آن می‌افتاد را الزامی نمود. در نتیجه، تفکر آمایش سرزمین در کشور توسط مؤسسه مطالعات و پژوهش‌ها اجتماعی دانشگاه تهران برای رفع مشکلات یاد شده مطرح گردید (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۳: ۵). از آن زمان به بعد، مطالعه‌ها و پژوهش‌های زیادی درباره مکان‌یابی و آمایش انجام شده است، ولی بیشتر این مطالعات در سطح کشور و حتی جهان تک‌بعدی بوده و تنها یکی از جنبه‌های مکان‌یابی، پهنه‌بندی یا آمایش سرزمین را ارزیابی و بررسی نموده است و نقش جنبه‌های دفاعی و امنیتی در آن‌ها یا دیده نشده و یا

کم‌رنگ بوده است. ازجمله‌ی پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی آمایش دفاعی-امنیتی مناطق مرزی کشور انجام شده است، به موارد زیر اشاره می‌شود:

- حافظ نیا (۱۳۸۱: ۴۹-۵۸) در مقاله «رابطه‌ی متقابل امنیت و دفاع با آمایش سرزمین» با روش توصیفی-تحلیلی، ساختار فضایی بخش دفاع و امنیت را تبیین نموده و رابطه آن‌ها با تجلی‌های فضایی سایر بخش‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور را بررسی نموده است.

- رضایی سکه روانی (۱۳۸۶: ۱-۱۲۴) در رساله ارشد خود با عنوان «آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ملاحظات دفاعی امنیتی (مطالعه موردی: استان بوشهر)» با روش توصیفی-تحلیلی، وضعیت آمایشی موجود استان بوشهر از نظر مراکز جمعیتی و فعالیت‌های اقتصادی را بررسی نموده است و نتیجه گرفته است که آمایش این مراکز از نظر تهدیدهای نظامی و امنیتی بسیار نامطلوب می‌باشند.

- حسن بیگی و دیگران (۱۳۸۶: ۱-۴۱۵) در طرح مطالعاتی و پژوهشی با عنوان «تدوین راهبرد آمایش سرزمین در منطقه جنوب شرق کشور جمهوری اسلامی ایران (از منظر امنیت ملی)»، به تشریح شرایط پیچیده امنیتی منطقه جنوب شرق کشور پرداخته‌اند و سپس با در نظر گرفتن ظرفیت‌ها و فرصت‌های موجود در منطقه، راهبرد آمایش سرزمینی این منطقه را ارائه نموده و نتیجه گرفته‌اند که ملاحظات دفاعی-امنیتی با نگرش تک‌بعدی نظامی نمی‌تواند باعث امنیت پایدار منطقه شود و باید به سایر مؤلفه‌های قدرت (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) نیز علاوه بر بعد نظامی توجه گردد.

- ضرغامی (۱۳۸: ۱-۹۹) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «آمایش مناطق مرزی ساحلی با تأکید بر ملاحظات دفاعی-امنیتی (مطالعه موردی: استان هرمزگان)» با روش تحلیلی به بررسی جوانب مختلف آمایش سواحل خلیج فارس و جزایر در محدوده استان

هرمزگان با رویکرد دفاعی- امنیتی پرداخته و پیشنهادهایی در این باره ارائه نموده است.

- رفتاری (۱۳۹۵: ۳۴-۱۷) در مقاله «آمایش امنیتی مناطق مرزی جنوب شرق کشور» به تشریح وضعیت آمایشی جنوب شرق با ملاحظات امنیتی پرداخته و با استفاده از GIS الگوی آمایش امنیتی این منطقه را ارائه نموده است.

روش، نوع و جامعه آماری پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی- توسعه‌ای است ولی از نظر ماهیت و روش، توصیفی- تحلیلی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز نیز به صورت تلفیقی با استفاده از روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل: ۱- فرماندهان و کارشناسان نظامی و امنیتی مجرب دارای دست‌کم درجه ۱۶ و بالاتر ۲- متخصصین حوزه آمایش و پدافند غیرعامل (دارای مدرک دکتری مرتبط یا دست‌کم کارشناس ارشد مجرب) و ۳- استادان دانشگاهی که دارای مدرک دکتری مرتبط و تجربه کافی بوده و در رابطه با متغیرهای پژوهش (مراکز نظامی، زیربنایی اقتصادی و جمعیتی) و نقش آن‌ها در آمایش دفاعی- امنیتی با رویکرد پدافند غیرعامل از سطح دانش قابل قبولی برخوردار هستند.

روش نمونه‌گیری و انتخاب حجم نمونه در این پژوهش، روش اتفاقی (تصادفی) طبقه‌بندی شده است که براساس این روش از هر طبقه می‌بایست دست‌کم ۵۰-۲۰ نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شوند (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۳۸)؛ بنابراین از بین هر طبقه، ۲۷ نفر به صورت تصادفی انتخاب و تعداد ۸۰ پرسشنامه^۱ تهیه و توزیع گردید که از این تعداد، ۶۲ عدد به صورت تکمیل شده

۱. پرسشنامه این پژوهش شامل بر ۳۰ سؤال در حوزه‌های مراکز نظامی، زیربنایی اقتصادی و جمعیتی با در نظر گرفتن مسائل زیست‌محیطی و رویکرد پدافند غیرعامل است.

جمع‌آوری و تحلیل شده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ (K2) استفاده شده است.

مبانی نظری و مفهومی (ادبیات پژوهش)

آمایش سرزمین^۱: اصطلاح آمایش از ریشه آزمودن گرفته شده و کلمه آزمودن نیز به معنای آراستن، مهیا کردن و آماده کردن است. مفهوم آمایش سرزمین دربرگیرنده تنظیم روابط بین سه عنصر اساسی انسان، فضای جغرافیایی و فعالیت‌های انسان در فضا، برای بهره‌برداری منطقی از همه امکانات مادی و معنوی برای تحصیل اهداف کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۳: ۸).

دفاع^۲: عبارت است از تدابیری که برای مقاومت در برابر تمام سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری توسط یک یا چند کشور هم پیمان اتخاذ می‌شود. توانایی‌های دفاعی، بازدارندگی را تقویت می‌کنند و بازدارندگی نیز به این توانایی‌ها نیرو می‌بخشد (روشن و فرهادیان، ۱۳۸۵: ۴۲).

امنیت^۳: امنیت در لغت به معنی در امان بودن، ایمنی، بی‌ترسی، آرامش و آسودگی است. امنیت را می‌توان حالتی گفت که در این حالت، مردم و احاد افراد جامعه، منافع فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خود را با مخاطره‌ای جدی روبرو نبینند (افتخاری، ۱۳۸۱: ۴۹).

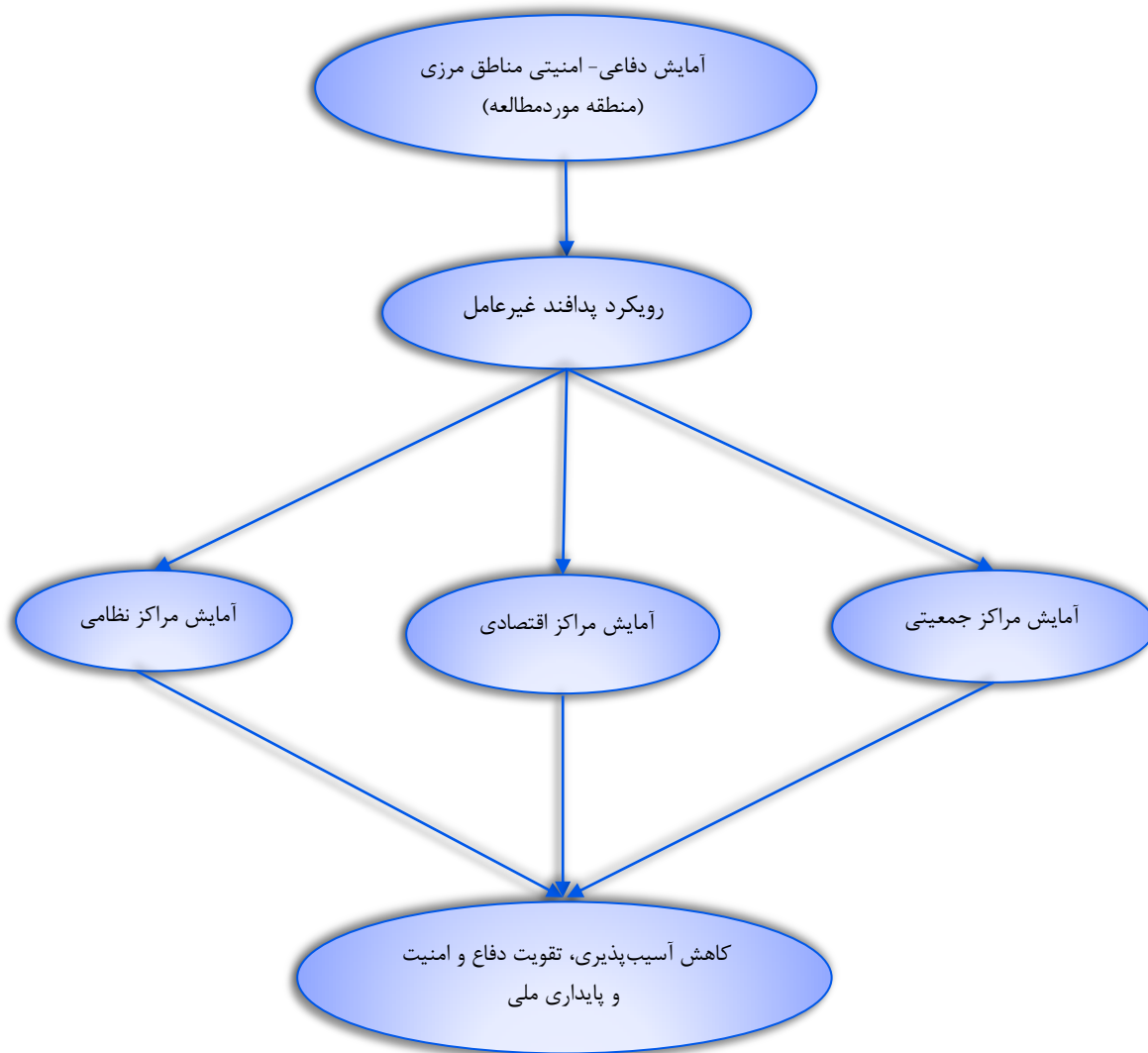
آمایش دفاعی^۴: سازمان دهی محیط جغرافیایی (فضای کشور) و توزیع معقول، منطقی و مناسب یگان‌ها و امکانات با توجه به تهدیدها، استفاده از قابلیت‌های محیطی برای ثبات پایدار بازدارندگی و مقابله با تهدیدها می‌باشد (روشن و فرهادیان، ۱۳۸۵: ۸).

-
1. Spatial planning
 2. Defense
 3. Security
 4. Defense Spatial

چارچوب نظری پژوهش: رویکردها و نظریه‌های آمایش و برنامه‌ریزی فضایی-کالبدی به‌طور عمده از اوایل قرن بیستم با هدف تفسیر پدیده‌های مربوط به ساختار فضایی مناطق گوناگون، مطرح شده است (عندلیب، ۱۳۸۰: ۱۷). ازجمله آن‌ها می‌توان به نظریه‌های مکان مرکزی کریستالر^۱، کاربری اراضی یا مکان‌یابی صنعتی^۲، قطب رشد^۳، مرکز رشد^۴، مرکز-پیرامون^۵ و برگشت تمرکز^۶ اشاره نمود. هرچند که این نظریه‌ها در تمام دنیا تا مدت‌زمان طولانی به‌عنوان نظریه‌های پیشگام و مبنا در آمایش سرزمین به‌کار گرفته می‌شد، اما به‌دلیل تک‌بعدی بودن و توجه صرف به جنبه‌های اقتصادی و خدماتی آمایش سرزمین و نارسایی در توسعه و تقویت جنبه‌های دفاعی و امنیتی مناطق مرزی، نمی‌توانند به‌عنوان نظریه مبنا در آمایش مناطق مرزی کشور ایران که دچار مسائل مختلف دفاعی-امنیتی هستند، به‌کار روند بنابراین، نظریه پنج حلقه واردن به‌دلیل توجه به عوامل اساسی قدرت کشورها ازجمله رهبری ملی، صنایع زیربنایی و حیاتی کشور، سامانه حمل‌ونقل و شبکه جاده‌ای، جمعیت و اراده ملی و نیروهای عملیاتی و اجرایی، در این پژوهش به‌عنوان نظریه مبنا استفاده شده است. بر این اساس، الگوی زیر به‌عنوان چهارچوب مفهومی پژوهش که مؤلفه‌های اصلی این مطالعه را دربر دارد، طراحی شده و اساس کار قرار گرفته است.

-
- 1- Christaller Central Place Theory
 - 2- Land Use Theory or Industrial Location Theory
 - 3- Growth Pole Theory
 - 4- Growth Pole Theory
 - 5- Core-Periphery Theory
 - 6- Polarization Reversal Theory

شکل شماره ۲: چهارچوب مفهومی پژوهش

منبع: نگارنده

تجزیه و تحلیل و پردازش داده‌ها

ابتدا داده‌ها و اطلاعاتی که به وسیله پرسشنامه جمع‌آوری شد تجزیه و تحلیل آماری (کمی) شد، سپس با استفاده از این تحلیل آماری، مشاهده‌های میدانی و تجربه‌های شخصی، تحلیل کیفی و استنباطی انجام شده است.

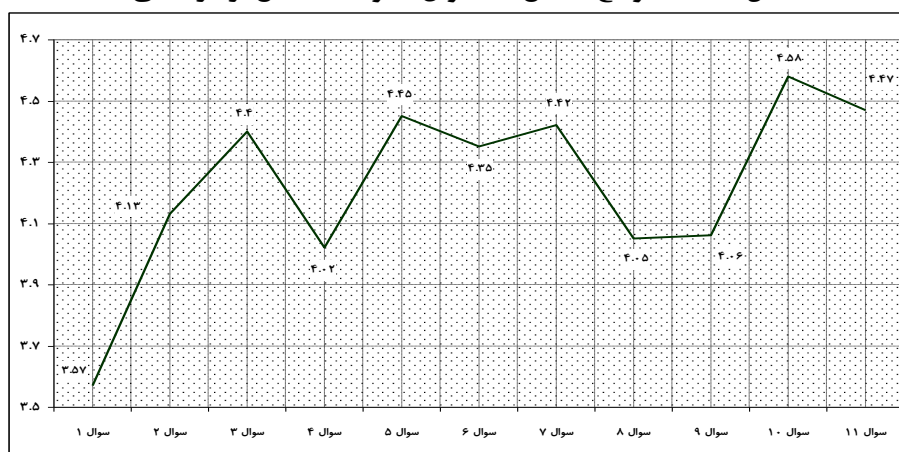
تجزیه و تحلیل کمی (آماري) مؤلفه‌های پژوهش

۱- تحلیل آماری مؤلفه‌ی مراکز نظامی

مراکز نظامی به عنوان یکی از مؤلفه‌های مؤثر در آمایش دفاعی-امنیتی، شامل یازده سؤال (سنجه) از پرسشنامه پژوهش است که در ادامه به نگرش پاسخ‌دهندگان به این سنجه‌ها اشاره می‌شود:

در جمع‌بندی کلی سنجه‌های مربوط به نقش آمایش مراکز نظامی در کاهش آسیب‌پذیری و تقویت دفاع و امنیت سرزمینی می‌توان گفت که ۰.۳۰ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه‌ی خیلی کم، ۲.۳۶ دپیگیری گزینه کم، ۱۴.۷۰ دپیگیری گزینه متوسط، ۳۹.۵۱ دپیگیری گزینه زیاد و ۴۳.۱۳ دپیگیری گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. میانگین کلی سنجه‌ها ۴.۲۳ (از ۵ گزینه) و انحراف استاندارد آن ۰.۷۵ را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۳: توزیع میانگین‌های سؤال‌ها مؤلفه‌ی آمایش مراکز نظامی

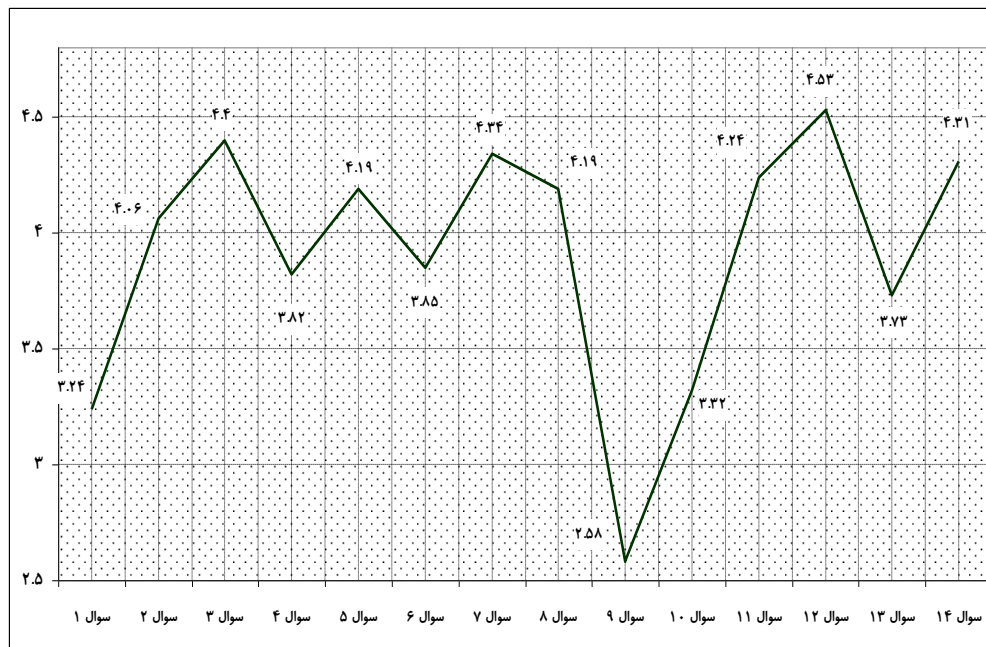
(نویسندگان)

۲- تحلیل آماری مؤلفه‌ی مراکز زیربنایی اقتصادی

به دلیل اهمیت مراکز زیربنایی اقتصادی در آمایش دفاعی-امنیتی، چهارده سؤال (سنجه) در پرسشنامه پژوهش به آن اختصاص داده شده است که نگرش پاسخ‌دهندگان به این سنج‌ها به شرح زیر است:

در جمع‌بندی کلی سنج‌های مربوط به نقش آمایش مراکز زیربنایی اقتصادی در کاهش آسیب‌پذیری و تقویت دفاع و امنیت سرزمینی می‌توان گفت که: ۲/۰۷ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه‌ی خیلی کم، ۷/۷۲ دپیگیری گزینه کم، ۲۰/۵۱ دپیگیری گزینه متوسط، ۳۵/۹۴ دپیگیری گزینه زیاد و ۳۳/۷۶ دپیگیری نیز گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. همچنین میانگین کلی سنج‌ها ۳/۹۱ (از ۵ گزینه) و انحراف معیار آن ۰/۳۶ را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۴: نمودار توزیع میانگین‌های سؤال‌های مؤلفه آمایش مراکز زیربنایی اقتصادی

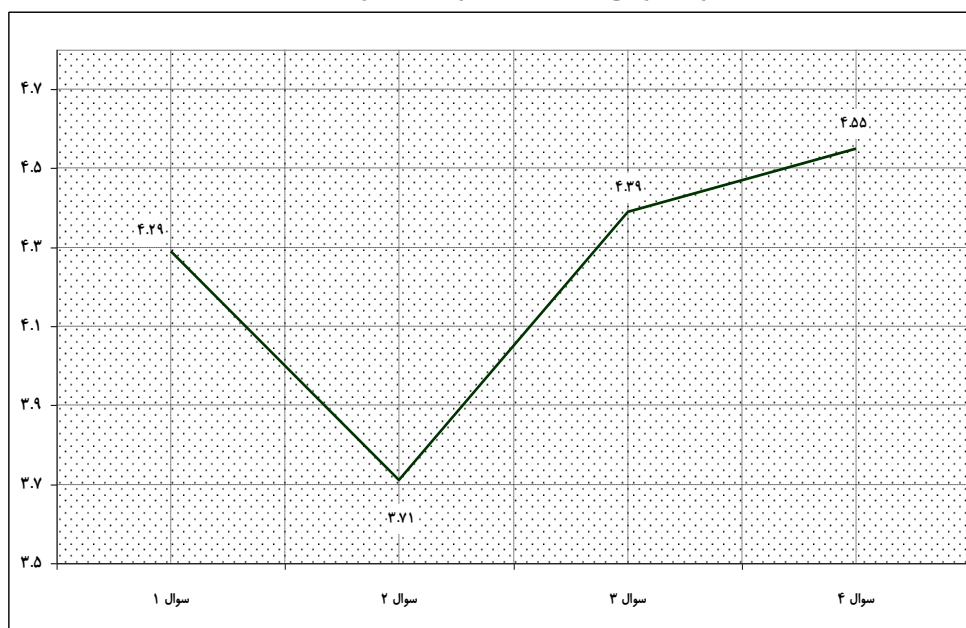
منبع: نگارنده

۳- تحلیل آماری مؤلفه مراکز جمعیتی

مراکز جمعیتی جایگاه مهمی در آمایش دفاعی- امنیتی هر منطقه دارد که در این پرسشنامه در برگیرنده چهار سؤال (سنجه) اساسی است. نگرش پاسخ‌دهندگان به این سنجها به شرح زیر است:

جمع‌بندی کلی سنجهای مربوط به نقش آمایش مراکز جمعیتی در کاهش آسیب‌پذیری و تقویت دفاع و امنیت سرزمینی نشان می‌دهد که: ۱.۶۲ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه خیلی کم، ۲.۴۲ دپیگیری گزینه کم، ۱۲.۹ دپیگیری گزینه متوسط، ۳۷.۱ دپیگیری گزینه زیاد و ۴۵.۹۷ دپیگیری نیز گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. همچنین میانگین کلی سنجها ۴.۲۳ (از ۵ گزینه) و انحراف استاندارد آن ۰/۴۶ را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۵: نمودار توزیع میانگین‌های سؤال‌های مؤلفه آمایش مراکز جمعیتی

(نگارنده)

۴- رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش

برای رتبه‌بندی مؤلفه‌های تأثیرگذار در آمایش دفاعی-امنیتی، از آزمون فریدمن استفاده شده است که نتایج آن در جدول‌های شماره ۱ و ۲ آمده است.

جدول ۱: نتایج به‌دست آمده از آزمون فریدمن^۱ برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها

تعداد	۶۲
مقدار آزمون مربع کای	۱۷.۵۱۴
درجه آزادی	۲
سطح معناداری	کمتر از ۰.۰۰۱

این جدول نشان می‌دهد که با توجه به مقدار آزمون مربع کای (۱۷.۵۱۴) و همچنین سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۰۱) تفاوت بین رتبه مؤلفه‌های آمایش دفاعی معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان رتبه‌بندی بین مؤلفه‌ها را انجام داد.

جدول ۲: نتایج به‌دست آمده از رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش

ردیف	مؤلفه	میانگین رتبه
۱	آمایش مراکز جمعیتی	۲.۲۹
۲	آمایش مراکز نظامی	۲.۱۳
۳	آمایش مراکز اقتصادی	۱.۵۸

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که در میان مؤلفه‌های پژوهش، مؤلفه آمایش مراکز جمعیتی (با میانگین رتبه ۲.۲۹) در رتبه اول، مؤلفه آمایش مراکز نظامی (با میانگین رتبه ۲.۱۳) در رتبه دوم و مؤلفه آمایش مراکز اقتصادی (با میانگین رتبه ۱.۵۸) در رتبه سوم قرار دارد؛ بنابراین از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، اهمیت مراکز جمعیتی در آمایش دفاعی-امنیتی محدوده مورد مطالعه با رویکرد پدافند غیرعامل، بیشتر از دو مؤلفه مراکز نظامی و مراکز زیربنایی اقتصادی است.

1. Friedman Test

ب) تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها

تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها براساس نتایج تحلیل آماری، مشاهده‌های میدانی و تجربه‌های شخصی نگارنده انجام شده است و بیشتر به تحلیل سنجه‌های پژوهش که در پرسشنامه در قالب سه مؤلفه نظامی، اقتصادی و مراکز جمعیتی آمده است، می‌پردازد.

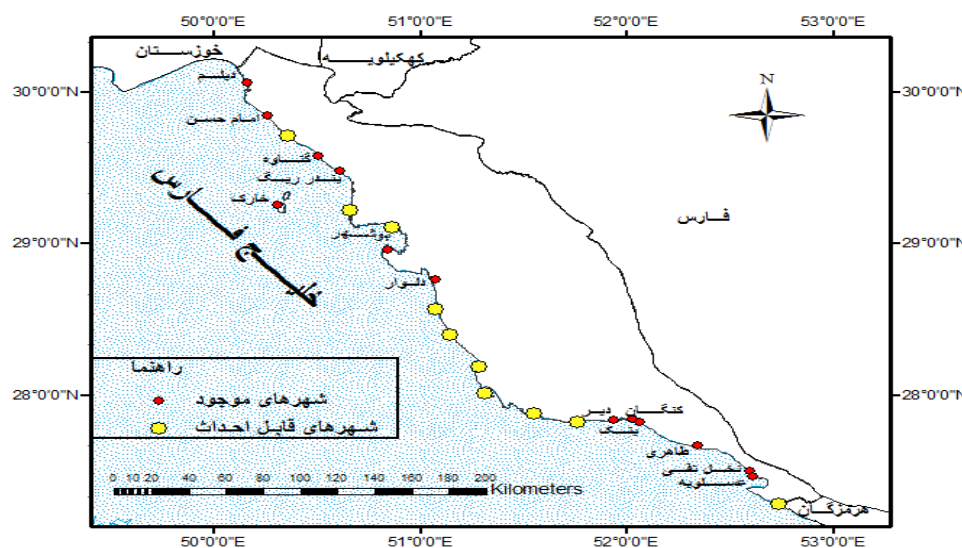
۱- تحلیل کیفی مراکز جمعیتی

وقتی سخن از آمایش دفاعی-امنیتی می‌شود معمولاً جنبه‌های نظامی آن در ذهن تداعی می‌شود، درحالی که تحلیل آماری مؤلفه‌های این پژوهش نشان می‌دهد که از دیدگاه پاسخ‌دهندگان، اهمیت مراکز جمعیتی در آمایش دفاعی-امنیتی بیشتر از دو مؤلفه مراکز نظامی و مراکز زیربنایی اقتصادی است. این موضوع به‌ویژه در مناطق مرزی که نمی‌توان در برقراری امنیت تنها به نیروهای نظامی و امنیتی اکتفا نمود، اهمیت بیشتری دارد؛ بنابراین، برنامه‌ریزی در راستای استفاده از ظرفیت‌های مردمی در تقویت جنبه‌های دفاعی و امنیتی به‌عنوان یکی از شیوه‌های امنیت پایدار و تقویت جنبه‌های پدافند غیرعامل ضروری است. محدوده مورد مطالعه به‌عنوان یک منطقه مرزی و حساس با ۶۲۵ کیلومتر ساحل بکر و ۵۸ خور بزرگ و کوچک، از نظر طبیعی شرایط بسیار مناسبی برای عملیات مخل امنیتی، آبی‌خاکی و تهدیدهای دریایی را فراهم آورده است. این در حالی است که تنها ۱۳ شهر ساحلی کوچک و کم‌جمعیت و ۶۸ روستا و آبادی ساحلی را در خود جای داده است که با احتساب ۶۲۵ کیلومتر طول ساحل منطقه، به‌طور متوسط در هر ۴۸ کیلومتر تنها یک شهر و در هر ۹ کیلومتر، یک روستا وجود دارد و از این نظر نمی‌تواند آمار مناسبی برای پوشش جمعیتی این منطقه باشد. به‌طور مثال از بندر دلوار تا بندر دیر با بیش از ۲۰۰ کیلومتر طول، هیچ شهری وجود ندارد.

تحلیل آماری پرسشنامه از نظر سنجه‌های مربوط به مؤلفه مراکز جمعیتی نیز نشان می‌دهد که سازمان‌دهی و آموزش نظامی مردم، استقرار جمعیت در مناطقی که از نظر دفاعی و امنیتی آسیب‌پذیر هستند مانند خورها و مناطق نفوذپذیر ساحلی و درنهایت تغییر ترکیب مذهبی

جمعیت از سنی به شیعه به‌ویژه در بخش‌های جنوبی منطقه که مهم‌ترین تأسیسات گازی کشور در آنجا احداث شده‌اند، به‌ترتیب دارای بیشترین اهمیت هستند. بنابراین لازم است با برنامه‌ریزی صحیح و درنظر گرفتن تمام جنبه‌ها، استقرار و افزایش جمعیت را با ایجاد شهرک‌های مسکونی و حتی سازمانی به مناطق خالی از جمعیت به‌ویژه خورها و مناطق نفوذپذیر ساحلی سوق داد تا با ایجاد پوشش جمعیتی و سازمان‌دهی و آموزش نظامی مردم، دفاع و امنیت را مردمی نمود (شکل شماره ۶).

شکل ۶: مراکز شهری موجود و قابل احداث در منطقه

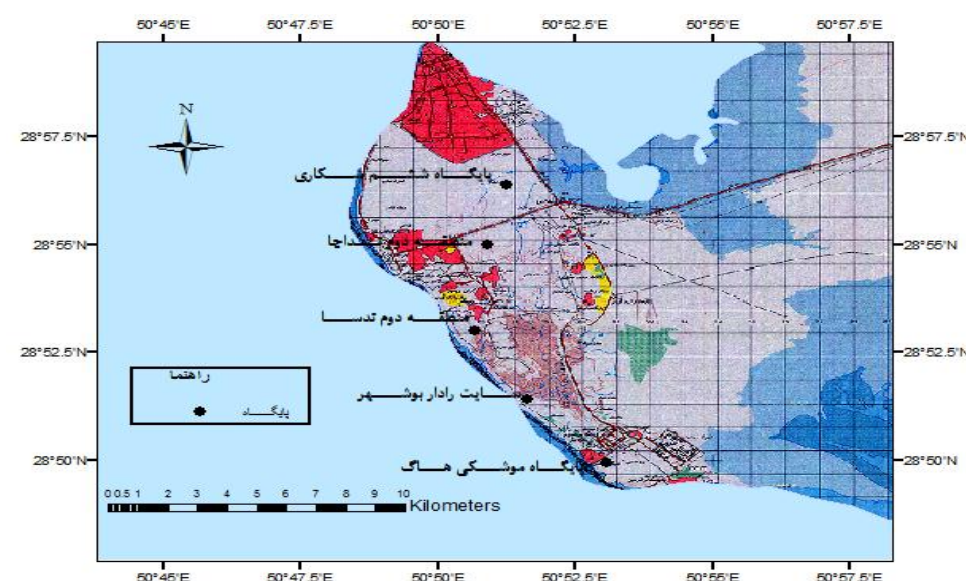
(نگارنده با استفاده از نرم‌افزار map)

۲- تحلیل کیفی مراکز نظامی

مراکز نظامی همواره به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها، نقش بسزایی در آمایش دفاعی-امنیتی هر کشور به‌ویژه در مناطق مرزی دارند. این اهمیت در منطقه مورد مطالعه با ۷۰۷ کیلومتر مرز دریایی در قسمت میانی خلیج فارس و در اختیار داشتن منابع سرشار انرژی نفت و گاز، همسایگی با پنج کشور عربی غیرهمسو، حضور گسترده ناوگان بیگانه و وجود پایگاه‌های متعدد

نظامی آن‌ها، دوچندان است. بنابراین طبیعی است که مراکز نظامی مستقر در این گونه مناطق از نظر کمی، کیفی، پراکندگی، عملکرد، استحکامات و ... دارای حساسیت بیشتری باشند. بزرگ‌ترین مشکل مراکز نظامی در این محدوده از نظر آمایش دفاعی، تجمع بخش قابل‌توجهی از توان دفاعی این منطقه در شبه‌جزیره بوشهر در محدوده‌ای با وسعت حدود ۶۰ کیلومترمربع است. به‌طوری که پایگاه ششم شکاری، پایگاه موشکی هاگ ارتش، سایت رادار بوشهر، منطقه دوم نداجا و منطقه دوم ندسا در این شبه‌جزیره متمرکز است که از نظر آمایش دفاعی با اشکال‌های زیادی روبرو است (شکل شماره ۷).

شکل ۷: تمرکز مراکز نظامی مهم در شبه‌جزیره بوشهر

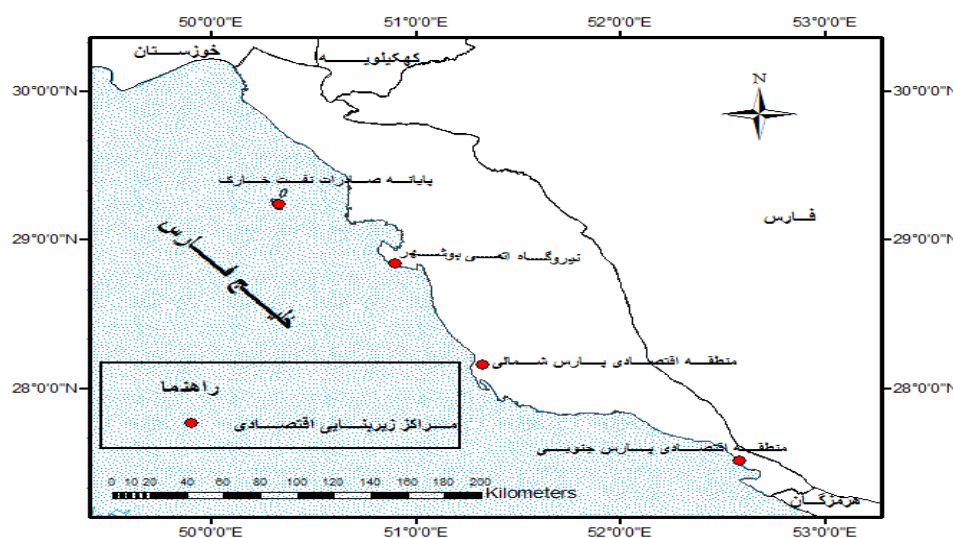
(نگارنده با استفاده از نرم‌افزار map)

با از دست رفتن شبه‌جزیره بوشهر، تقریباً تمامی توان دفاعی منطقه میانی خلیج فارس از دست می‌رود. در ضمن باید نیروگاه اتمی بوشهر را نیز به این مراکز اضافه نمود که در انتهای جنوبی شبه‌جزیره بوشهر قرار دارد.

۳- تحلیل کیفی مراکز زیربنایی اقتصادی

مهم‌ترین مراکز و صنایع زیربنایی اقتصادی موجود در منطقه، پایانه صادرات نفت خام جزیره خارک، نیروگاه اتمی بوشهر، مجتمع اقتصادی انرژی پارس جنوبی و پارس شمالی هستند (شکل شماره ۸) که از نظر سنجه‌های مؤثر در آمایش دفاعی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

شکل ۸: پراکندگی مراکز زیربنایی اقتصادی در منطقه

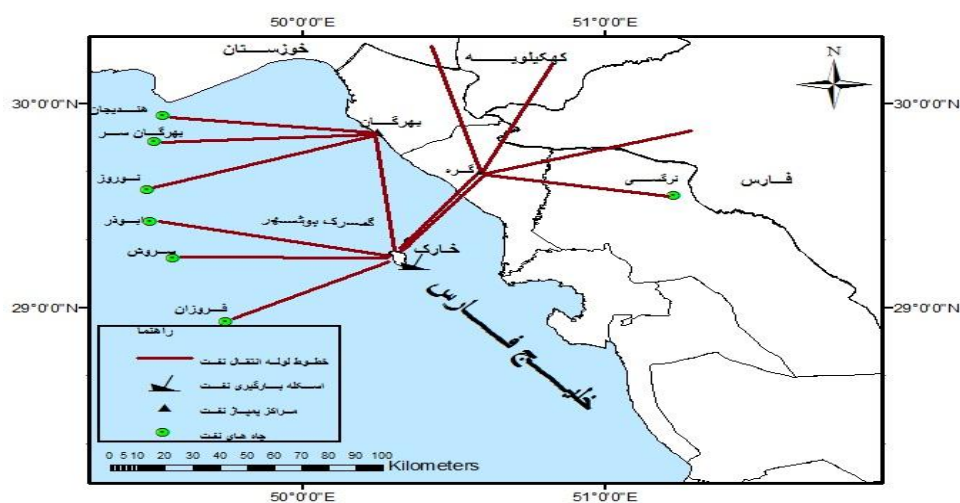

(نگارنده با استفاده از نرم‌افزار map)

پایانه صادرات نفت خام جزیره خارک: جزیره خارک در نیمه شمالی آب‌های خلیج فارس در فاصله ۳۰ مایلی (۵۷ کیلومتری) شمال غربی بندر بوشهر به‌عنوان تنها مجتمع پایانه‌ای صادرات نفت خام کشور که بیش از ۹۴ دپیگیری صادرات نفت را از دو اسکله T و آذرپاد انجام می‌دهد، دارای اهمیت بسیاری در اقتصاد کشور است. موقعیت مناسب این جزیره از نظر عمق مناسب آب و فاصله‌ی نزدیک تا خشکی و مناطق نفت‌خیز کشور باعث شده تا از همان سال‌های پیدایش نفت، به‌عنوان تنها پایانه صادرات نفت کشور انتخاب گردد. به‌طوری که نفت خام پس از استخراج در تمامی مناطق نفت‌خیز جنوب (استان‌های خوزستان، فارس، کهکیلویه و بوشهر) و همچنین سکوها و چاه‌های نفتی فلات قاره در داخل دریا (هندیجان، بهرگان‌سر،

نوروز، ابودر، سروش و فروزان) به وسیله لوله‌های زیرآبی به این جزیره منتقل و پس از ذخیره در انبارهای نفت، بارگیری و صادر می‌گردد (توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان بوشهر، ۱۳۹۳: ۶۲) (شکل شماره ۹).

شکل ۹: خطوط انتقال نفت به تنها پایانه صادرات نفت خام کشور (خارک)

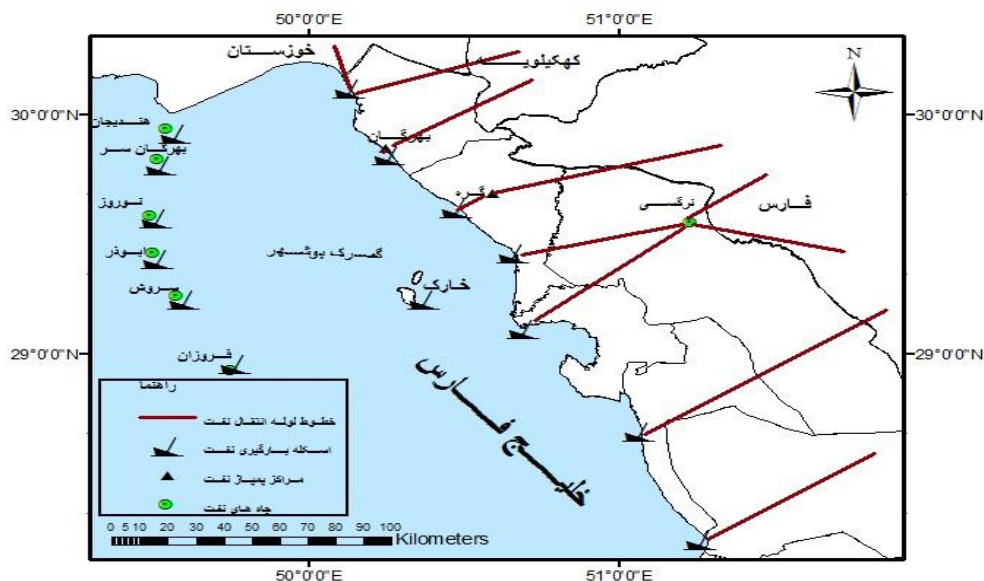

(گزارش اقتصاد انرژی و نگارنده با استفاده از نرم‌افزار map)

انتخاب این جزیره به عنوان مرکز ثقل صادرات نفت تنها ممکن است توجیه اقتصادی داشته باشد ولی از نگاه پدافند غیرعامل، آمایش دفاعی- امنیتی و حتی محیط‌زیست، غیرقابل قبول است. وابستگی شدید اقتصاد کشور به صادرات نفت از یک طرف و تمرکز بیش از ۹۴ درصدی آن در دو اسکله‌ی T و آذریاد این جزیره (جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس، ۱۳۸۱: ۷۹) از سوی دیگر، باعث آسیب‌پذیری بالای این بخش از اقتصاد کشور از نظر نظامی و امنیتی شده است. درحالی‌که سواحل طولانی منطقه همراه با ۵۸ خور بزرگ و کوچک، ظرفیت بالایی از نظر فضای جغرافیایی مناسب جهت ساخت اسکله‌ها و باراندازهای زیاد با کمترین هزینه را ممکن می‌سازد؛ بنابراین احداث اسکله‌ها و سکوها‌ی بارگیری نفت با تعداد زیاد در راستای اصل تمرکززدایی و

کوچک‌سازی مراکز صادرات نفت خام می‌تواند یکی از راه‌کارهای مفید در این زمینه باشد (شکل شماره ۱۰).

شکل ۱۰: نقاط قابل احداث اسکله‌های فرعی صادرات نفت

منبع: نگارنده با استفاده از نرم‌افزار map

اجرای طرح تمرکززدایی و کوچک‌سازی مراکز صادرات نفت مزیت‌های فراوانی از نظر دفاعی، امنیتی و توسعه پایدار دارد؛ از جمله اینکه:

- ۱- آسیب‌پذیری این مراکز در برابر تهاجم خارجی کاهش می‌یابد.
- ۲- در بسیاری موارد هزینه انتقال نفت به این اسکله‌های کوچک و متعدد کمتر و اقتصادی‌تر از انتقال آن به جزیره خارک است.
- ۳- با کوچک‌سازی مراکز صادرات نفت، امکان واگذاری به بخش خصوصی فراهم می‌شود.
- ۴- فرصت‌های جدید شغلی ایجاد می‌شود.
- ۵- با عمران و آبادانی نقاط بیشتری از سواحل، امنیت و توسعه پایدار تقویت می‌گردد.

۶- با پراکنده‌سازی مراکز صادرات نفت، تجمع آلودگی بیش‌ازحد در اطراف جزیره خارک کاهش می‌یابد و محیط‌زیست فرصت بهتری برای هضم آلودگی و کاهش آسیب‌های زیستی پیدا خواهد نمود.

منطقه اقتصادی انرژی پارس جنوبی: مجتمع اقتصادی انرژی پارس جنوبی در ۳۰۰ کیلومتری شرق بندر بوشهر و حدود ۱۰۰ کیلومتری شمال میدان گازی مشترک بین ایران و قطر در منطقه عسلویه برای استفاده از نفت و گاز حوزه‌ی پارس جنوبی و انجام فعالیت در زمینه‌های نفت، گاز و پتروشیمی تأسیس شده است. این مجتمع با ۲۸ فاز مستقل، علاوه بر تولید انرژی، حدود ۲۰ واحد تولید ال.ان.جی، پالایشگاهی و پتروشیمی را نیز دربر دارد که از نظر حجم سرمایه‌گذاری و مجتمع صنعتی و اقتصادی در منطقه خلیج فارس و غرب آسیا مانند است (توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان بوشهر، ۱۳۹۳: ۳۱).

ساخت این مجتمع بزرگ اقتصادی نیز مانند بسیاری دیگر از مراکز زیربنایی، فقط توجیه اقتصادی دارد؛ ولی از نظر ملاحظات دفاعی، امنیتی و به‌ویژه پدافند غیرعامل غیرقابل قبول است. تمرکز شدید این مجتمع آلاینده همچنین استفاده نکردن از فضای امن جغرافیایی، فاصله نزدیک تا مراکز جمعیتی، رعایت نکردن مسائل زیست‌محیطی، نداشتن اختفاء یا پوشش لازم و در معرض دید و تیر مستقیم بودن آن باعث شده تا این مجتمع به‌عنوان آسیب‌پذیرترین و مسئله‌دارترین مجتمع صنعتی کشور از نگاه پدافند غیرعامل باشد. تمرکز و فشردگی فازهای پالایشگاهی، پتروشیمی و واحدهای تولید ال.ان.جی و رعایت نکردن اصل پراکندگی باعث شده تا در صورت بروز حادثه برای هرکدام از این واحدها، تمامی این مجتمع در معرض خطر باشد. از نظر نظامی نیز به دلیل دید و تیر مستقیم روی تمامی این مجتمع اقتصادی و استفاده نکردن از استحکامات، آسیب‌پذیری بالای آن در برابر انواع سلاح‌ها حتی سلاح‌های سبک را باعث شده است.

از نظر دسترسی به تأسیسات و خرابکاری، به دلیل عبور بزرگراه و کمربندی بوشهر به هرمزگان از کنار این تأسیسات (کمتر از ۱۰۰ متر فاصله) و همچنین عبور جاده بوشهر به شهر عسلویه در وسط فازها و صنایع این منطقه، ورود و خروج حجم زیاد کارگران غیربومی که ممکن است برخی از نظر امنیتی مشکل دار باشند و نبود امکان واپایش امنیتی آنها که دسترسی به بخش‌های حساس تأسیسات را نیز دارند، امکان خرابکاری را بسیار آسان می‌نماید. از نظر زیست‌محیطی نیز به دلیل آلاینده بودن تمامی این مجتمع و تخلیه زیاد مواد شیمیایی و صنعتی در فضا (هوا، دریا و زمین)، ضربات جبران‌ناپذیری به محیط‌زیست منطقه وارد شده است. به‌طوری‌که علاوه بر آلودگی شدید محیط‌زیست دریایی منطقه، بوی نامطبوع گاز و مواد شیمیایی باعث آلودگی هوا تا کیلومترهای اطراف منطقه شده و انواع بیماری‌های ریوی و تنفسی را برای ساکنان و کارکنان این منطقه به همراه آورده است.

بنابراین لازم است در راستای اصول پراکندگی و تمرکززدایی، بهره‌گیری از فضای امن جغرافیا و حفاظت از محیط‌زیست، برنامه‌ریزی برای انتقال و یا دست‌کم توسعه واحدهای این مجتمع به مناطق دورتر با رعایت فاصله را انجام داد تا هم جنبه‌های پدافند غیرعامل را تقویت نمود و هم آسیب‌های زیست‌محیطی را کاهش داد.

نیروگاه اتمی بوشهر: نیروگاه هسته‌ای بوشهر اولین نیروگاه هسته‌ای ایران از نوع رآکتور آب فشرده الگو VVER با ظرفیت تولید ۱۰۰۰ مگاوات برق و تنها نیروگاه هسته‌ای غیرنظامی تولید انرژی در خاورمیانه است (توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان بوشهر، ۱۳۹۳، ۵۳). رعایت نشدن فاصله ایمنی این نیروگاه تا مراکز مسکونی (شهرهای بوشهر و دلوار و روستاهای هلیله و بندرگاه) و در دید و تیر مستقیم قرار داشتن آن باعث شده تا همواره مکان‌یابی این نیروگاه مسئله‌ساز باشد. به‌طوری‌که آلودگی ناشی از هرگونه حادثه احتمالی این نیروگاه می‌تواند سلامتی و حتی جان بیش از هزاران نفر را با خطر روبرو نماید.

آزمون فرضیه‌ها^۱

آزمون فرضیه اول: آمایش دفاعی- امنیتی مراکز نظامی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد.

جدول شماره ۳: نتایج به‌دست آمده از آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی فرضیه اول پژوهش

آماره‌ها متغیر	پاسخ‌دهندگان تعداد	مورد بررسی میانگین نمونه	انحراف استاندارد	درجه آزادی ^۲	آماره t	سطح معناداری	اختلاف میانگین‌ها
آمایش مراکز نظامی	۶۲	۴.۱۹	۰.۳۷	۶۱	۲۵.۴۹	کمتر از ۰.۰۰۱	۱.۱۹

با توجه به مقدار آماره t (۲۵.۴۹) و سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۰۱)، نتیجه گرفته می‌شود که میانگین نمونه مورد بررسی (۴.۱۹) به‌طور معناداری بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه (۳) است. نتایج بررسی سنجه‌های مربوط به آمایش مراکز نظامی نشان می‌دهد که ۰.۳۰ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه خیلی کم، ۲.۳۶ دپیگیری گزینه کم، ۱۴.۷۰ دپیگیری گزینه متوسط، ۳۹.۵۱ دپیگیری گزینه زیاد و ۴۳.۱۳ دپیگیری نیز گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. به‌عبارتی ۸۲.۶۴ دپیگیری پاسخ‌دهندگان به تأثیر زیاد و خیلی زیاد آمایش مراکز نظامی در کاهش آسیب‌پذیری و تقویت دفاع و امنیت سرزمینی اعتقاد دارند. از طرف دیگر، با توجه به اینکه میانگین نمونه مورد بررسی بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه است، می‌توان میزان این تأثیر را مثبت و بیشتر از متوسط ارزیابی کرد که مقدار

۱. برای بررسی فرضیه‌های این تحقیق، از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است. آزمون t تک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین به‌دست آمده از نمونه مورد بررسی (جواب‌های پاسخ‌دهندگان) در متغیر موردنظر با میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه به‌کار می‌رود. میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه نیز، به‌طور معمول نقطه وسط طیف لیکرت در نظر گرفته می‌شود که به دلیل ۵ گزینه‌ای بودن طیف لیکرت در پرسشنامه‌ی این تحقیق (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم)، میانگین فرضی برابر با ۳ خواهد بود.

۲. درجه آزادی با فرمول $N-1$ یعنی تعداد پاسخ‌دهندگان منهای یک به‌دست می‌آید.

درصدی این تأثیر نیز، حدود ۸۰ دپیگیری برآورد می‌شود؛ بنابراین اولین فرضیه‌ی پژوهش با احتمال حدود ۸۰ دپیگیری تأیید می‌شود.

آزمون فرضیه دوم: آمایش دفاعی-امنیتی مراکز زیربنایی اقتصادی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد.

جدول شماره ۴: نتایج به‌دست آمده از آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی فرضیه دوم پژوهش

متغیر	آماره‌ها	دهندگان	تعداد	مورد بررسی	میانگین نمونه	استاندارد	درجه آزادی	آماره t	معناداری	میانگین‌ها	اختلاف
آمایش مراکز اقتصادی	۶۲	۳۰۹۶	۰۰۳۶	۶۱	۲۱۰۱۱	کمتر از ۰۰۰۰۱	۰۰۹۶				

با توجه به مقدار آماره t (۲۱۰۱۱) و سطح معناداری (کمتر از ۰/۰۰۱)، نتیجه گرفته می‌شود که میانگین نمونه مورد بررسی (۳/۹۶) به‌طور معناداری بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه (۳) است. نتایج بررسی سنجه‌های مربوط به آمایش مراکز زیربنایی اقتصادی نشان می‌دهد که: ۲/۰۷ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه خیلی کم، ۷/۷۲ دپیگیری گزینه کم، ۲۰/۵۱ دپیگیری گزینه متوسط، ۳۵/۹۴ دپیگیری گزینه زیاد و ۳۳/۷۶ دپیگیری نیز گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. به عبارتی ۶۹/۷ پیگیری پاسخ‌دهندگان به تأثیر زیاد و خیلی زیاد آمایش مراکز زیربنایی اقتصادی در کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و

۱. اگر بخواهیم میزان این تأثیر را به‌صورت درصدی بیان نماییم، با توجه به اینکه بازه طیف لیکرت از ۱ تا ۵ است، خواهیم داشت: ۱ = ۲۰٪ و ۲ = ۲۵٪ و ۳ = ۳۰٪ و ۴ = ۷۵٪ و ۵ = ۱۰۰٪

بنابراین با توجه به اینکه فاصله یک واحد در طیف لیکرت برابر ۲۵ درصد می‌باشد خواهیم داشت: 1.19×25 ، با حل کردن تناسب بالا، مقدار ۳۰ برای X به‌دست خواهد آمد که اگر آن را به ۵۰ اضافه نماییم، حاصل ۸۰ خواهد شد. نتیجه اینکه پاسخ‌دهندگان، نقش آمایش مراکز نظامی با رویکرد پدافند غیرعامل را در میزان تقویت دفاع سرزمینی، حدود ۸۰ درصد ارزیابی کرده‌اند.

پایداری ملی اعتقاد دارند. از طرف دیگر، با توجه به اینکه میانگین نمونه مورد بررسی بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه است، می‌توان میزان این تأثیر را مثبت و بیشتر از متوسط ارزیابی کرد که مقدار درصدی این تأثیر نیز، حدود ۷۴ دپیگیری برآورد می‌شود؛ بنابراین دومین فرضیه‌ی پژوهش با احتمال حدود ۷۴ دپیگیری تأیید می‌شود.

آزمون فرضیه سوم: آمایش دفاعی- امنیتی مراکز جمعیتی (در منطقه مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد.

جدول شماره ۵: نتایج به‌دست آمده از آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی فرضیه سوم پژوهش

آماره‌ها متغیر	پاسخ‌دهندگان تعداد	مورد بررسی میانگین نمونه	انحراف استاندارد	درجه آزادی	آماره t	سطح معناداری	میانگین‌ها تلاف
آمایش مراکز جمعیتی	۶۲	۴.۲۳	۰.۴۶	۶۱	۲۱.۰۶	کمتر از ۰.۰۰۱	۱.۲۳

با توجه به مقدار آماره t (۲۱/۰۶) و سطح معناداری (کمتر از ۰/۰۰۱)، نتیجه گرفته می‌شود که میانگین نمونه مورد بررسی (۴/۲۳) به‌طور معناداری بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه (۳) می‌باشد. نتایج بررسی سنجه‌های مربوط به آمایش مراکز جمعیتی نشان می‌دهد که: ۱.۶۲ دپیگیری از پاسخ‌دهندگان گزینه‌ی خیلی کم، ۲/۴۲ دپیگیری گزینه‌ی کم، ۱۲/۹ دپیگیری گزینه‌ی متوسط، ۳۷/۱ دپیگیری گزینه‌ی زیاد و ۴۵/۹۷ دپیگیری نیز گزینه‌ی خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. به عبارتی ۸۳/۰۷ دپیگیری پاسخ‌دهندگان قائل به تأثیر زیاد و خیلی زیاد آمایش مراکز جمعیتی در کاهش آسیب‌پذیری دفاعی و تقویت دفاع سرزمینی هستند. از طرف دیگر، با توجه به اینکه میانگین نمونه مورد بررسی بزرگ‌تر از میانگین فرضی و مورد

انتظار جامعه است، می توان میزان این تأثیر را مثبت و بیشتر از متوسط ارزیابی کرد. به طوری که مقدار درصدی این تأثیر نیز، حدود ۸۱ دپیگیری برآورد می شود؛ بنابراین سومین فرضیه ی پژوهش با احتمال حدود ۸۱ دپیگیری تأیید می شود.

نتیجه گیری

نتایج جمع بندی فرضیه ها برای بررسی سؤال اصلی پژوهش در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول ۶: نتایج جمع بندی نهایی فرضیه ها با توجه به آزمون t تک نمونه ای در بررسی سؤال اصلی پژوهش

متغیر آماره ها	تعداد پاسخ دهندگان	میانگین بررسی نمونه مورد	انحراف استاندارد	درجه آزادی	آماره t	سطح معناداری	اختلاف میانگین ها
آمایش دفاعی سواحل خلیج فارس	۶۲	۴۰۸	۰۳۰	۶۱	۲۸۵۷	کمتر از ۰۰۰۱	۱۰۸

با توجه به اینکه در جمع بندی نهایی فرضیه ها، مقدار آماره t ۲۸/۵۷ و سطح معناداری نیز کمتر از ۰/۰۰۱ به دست آمده است، نتیجه می گیریم که میانگین نمونه مورد بررسی (۴/۰۸) در جمع بندی فرضیه ها به طور معناداری بزرگ تر از میانگین فرضی و مورد انتظار جامعه (۳) است. پس می توان گفت که از دید نمونه مورد بررسی (پاسخ-دهندگان)، آمایش دفاعی-امنیتی منطقه مورد مطالعه با رویکرد پدافند غیرعامل، به میزان زیادی می تواند کاهش آسیب پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد. مقدار درصدی این پاسخ نیز حدود ۷۷ دپیگیری است.

بنابراین در پاسخ به سؤال اصلی پژوهش می توان این گونه بیان داشت که آمایش دفاعی-امنیتی مناطق مرزی (در محدوده مورد مطالعه) با رویکرد پدافند غیرعامل و

برپایه ترتیب اولویت مراکز جمعیتی، مراکز نظامی و مراکز زیربنایی اقتصادی تا حد زیادی می‌تواند کاهش آسیب‌پذیری، تقویت دفاع و امنیت سرزمینی و پایداری ملی را در پی داشته باشد.

جمع‌بندی نتایج پژوهش نشان می‌دهد که: هرچند براساس نظریه واردن، حلقه جمعیت مردمی و اراده ملی از نظر اهمیت پس از حلقه‌های رهبری ملی، صنایع زیربنایی و سامانه حمل‌ونقل قرار گرفته است، ولی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که این ترتیب اهمیت حلقه‌ها نمی‌تواند دست‌کم در این محدوده مورد مطالعه برقرار باشد. بلکه بایستی جمعیت مردمی در اولویت اول آمایش دفاعی- امنیتی مورد توجه قرار گیرد. به‌علاوه وضعیت آمایش منطقه از نظر دفاعی- امنیتی به‌ویژه از نظر مؤلفه‌های مراکز جمعیتی، مراکز نظامی و زیربنایی اقتصادی نامناسب است و نمی‌تواند جوابگوی تهدیدهای متوجه کشور از این منطقه باشد.

پیشنهادهای

از آنجاکه بخشی از آسیب‌های دفاعی و امنیتی در سرتاسر نوار مرزی کشور و همچنین منطقه مورد مطالعه ناشی از نبود یا کم بودن جمعیت است، بنابراین لازم است با برنامه‌ریزی صحیح و در نظر گرفتن تمامی جوانب، زمینه‌ی افزایش جمعیت با ایجاد شهرک‌های مسکونی جدید یا توسعه روستاها به‌ویژه در مناطق نفوذپذیر ساحلی و خورها را فراهم نمود تا ضمن سازمان‌دهی و آموزش نظامی مردم، جنبه‌های مردمی کردن دفاع و امنیت تقویت گردد.

با توجه به سنی مذهب بودن بیشتر مردم در مناطق مرزی کشور به‌ویژه در جنوب منطقه مورد مطالعه (شهرستان‌های عسلویه و کنگان) و تلاش دشمنان (به‌ویژه سازمان‌های جاسوسی امارات و عربستان) برای سوءاستفاده از این وضعیت و ایجاد اختلاف بین شیعه و سنی و همچنین حساس بودن این مناطق از نظر استقرار صنایع زیربنایی اقتصادی و انرژی، لازم است با مطالعه

و برنامه‌ریزی صحیح ضمن ایجاد وحدت مذهبی، نسبت به رفع مشکلات آن‌ها و آسیب‌های ناشی از آن اقدامات عملی جدی صورت پذیرد.

مراکز نظامی حساس و مراکز فرماندهی و واپایش در حد توان از مناطق ساحلی به قسمت‌های امن داخلی کشور منتقل گردد.

به‌دلیل دید و تیر مستقیم روی مراکز نظامی در مناطق ساحلی جنوب، آمایش این مراکز باید براساس بهره‌گیری از فضای جغرافیایی امن و اصول پراکندگی، کوچک‌سازی، چابک‌سازی و متحرک‌سازی، خوداتکایی و استقلال عمل همراه با پیش‌بینی مقرهای یدکی، توسعه شبکه‌های امن ارتباطی و استحکامات باشد تا آسیب‌پذیری دفاعی کاهش و حفظ توان دفاعی را تقویت نمود.

برای پشتیبانی از عملیات نظامی در سرتاسر سواحل منطقه با مشکل نمودن دسترسی سریع به عمق کشور، لازم است شبکه‌های ارتباطی طولی (موازی با ساحل) مانند جاده‌ها و خطوط ریلی به‌صورت چندلایه‌ای گسترش یابد تا علاوه بر تقویت جنبه‌های زیربنایی اقتصادی، در مواقع بحران بتوان در سریع‌ترین زمان ممکن سرتاسر سواحل را پشتیبانی نمود.

به‌دلیل اهمیت بالای مناطق ساحلی جنوب کشور از نظر نظامی و ضرورت تقویت جنبه‌های پدافند غیرعامل در آن‌ها، لازم است طراحی و اجرای تمامی پروژه‌ها (اسکله‌ها، صنایع تولیدی، مواد غذایی و ...) به‌صورت چندمنظوره اقتصادی-نظامی براساس توانمندی‌ها و ظرفیت‌های محیطی و استفاده از فضاهای امن جغرافیایی صورت گیرد تا در مواقع بحران بتوان حدیشت‌تر بهره‌برداری نظامی را از آن‌ها به‌عمل آورد.

برای تقویت جنبه‌های پدافند غیرعامل و کاهش آسیب‌پذیری صنایع زیربنایی اقتصادی موجود در خط ساحلی در مواقع بحران، پیش‌بینی‌های لازم انجام گردد تا در صورت امکان به مناطق داخلی و دور از ساحل با استفاده از فضای امن جغرافیایی منتقل شوند و صنایع مصرفی و خدماتی (گردشگری، خدمات دریایی، تجارت، شیلات و ...) جایگزین آن‌ها گردند.

در راستای آمایش دفاعی- امنیتی و کاهش آسیب‌پذیری تمرکز صادرات نفت خام از پایانه جزیره خارک، لازم است نسبت به تمرکززدایی، کوچک‌سازی و تبدیل آن به پایانه‌های متعدد و پراکنده در طول سواحل منطقه مورد مطالعه گام برداشت تا ضمن کاهش آسیب‌پذیری ناشی از تمرکز صادرات نفت، با ایجاد پالایشگاه‌های متعدد از خام فروشی نفت جلوگیری و اشتغال بیشتری ایجاد نمود.

جذب سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی داخلی و خارجی در سواحل جنوبی کشور در راستای تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی باید شتاب بیشتری بگیرد تا ضمن شکوفایی بیش‌ازپیش اقتصاد در این منطقه حساس کشور، توسعه و امنیت پایدار را تقویت نماید.

با برنامه‌ریزی صحیح و منطقی، زمینه‌های کاهش وابستگی به خلیج‌فارس در درازمدت از نظر صادرات و واردات کالاهای اساسی و تأثیرگذار را دنبال نمود تا در مواقع بحران و ناامن شدن خلیج‌فارس، کمترین آسیب متوجه کشور گردد.

با توجه به ظرفیت و جایگاه بالایی که مناطق ساحلی در توسعه و پیشرفت کشورها دارند، لازم است مسئولان کشور ما نیز با برنامه‌ریزی و توجه بیشتر به مناطق ساحلی (خلیج‌فارس و دریای عمان) به‌ویژه با سرمایه‌گذاری در صنایع غیر زیربنایی مانند توریسم، خدمات دریایی، شیلات، کشتی‌سازی، حمل‌ونقل دریایی و استفاده از دیگر ظرفیت‌ها، توسعه و پیشرفت را در این مناطق دنبال نمایند تا ضمن تقویت دفاع و امنیت مردمی، پیشرفت و توسعه از این مناطق به دیگر بخش‌های داخلی کشور سرازیر گردد.

با توجه به نیاز کشورهای همسایه (روسیه، ترکمنستان، آذربایجان، افغانستان و حتی عراق) برای دسترسی به آب‌های آزاد و با در نظر گرفتن تمامی جوانب می‌توان بخش‌هایی از سواحل جنوب کشور را به‌صورت اجاره‌ای یا سرمایه‌گذاری مشترک در اختیار آن‌ها قرارداد تا ضمن درآمدزایی و اهداف اقتصادی مشترک، سیاست پیمان‌های دفاعی- امنیتی مشترک را در منطقه دنبال نمود.

منابع

- ۱- اخباری، محمد و نامی، محمدحسن. (۱۳۹۳). *جغرافیای مرز با تأکید بر مرزهای ایران*، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۲- افتخاری، اصغر. (۱۳۸۱). *مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۳- توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان بوشهر. (۱۳۹۳). بوشهر: استانداری بوشهر.
- ۴- توفیق، فیروز. (۱۳۸۴). *آمایش سرزمین: تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران*، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های شهرسازی و معماری ایران.
- ۵- *جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس (خارک، خارکو، شیف، ام‌الکرم، جبرین، نخیلو، فارسی)*. (۱۳۸۱). تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح وزارت دفاع و پش.ن.م.
- ۶- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۱). رابطه متقابل امنیت و دفاع با آمایش سرزمین. *مجموعه مقالات همایش آمایش و دفاع سرزمینی*. تهران: دانشگاه امام حسین (ع)، ۴۹-۵۸.
- ۷- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۶). *مقدمه‌ای بر روش پژوهش در علوم انسانی*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- ۸- حسن بیگی، ابراهیم؛ و دیگران. (۱۳۸۶). *تدوین راهبرد آمایش سرزمین در منطقه جنوب شرق کشور جمهوری اسلامی ایران (از منظر امنیت ملی)*، طرح پژوهشی و مطالعاتی گروهی دانشجویان دکتری دوره‌ی ۱۴. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۹- رستمی، علی‌اکبر. (۱۳۹۲). *تبیین جایگاه خلیج فارس در راهبرد دفاعی ج.ا.ایران و ارائه‌ی راهکارهای تحقق الزامات آن*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۱۰- رضایی سکه روانی، داوود. (۱۳۸۶). *آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ملاحظات دفاعی امنیتی (مطالعه موردی استان بوشهر)*، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۱- رفتاری، حسین. (۱۳۹۵). *آمایش امنیتی مناطق مرزی جنوب شرق کشور*، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، *فصلنامه امنیت پایدار*، سال اول، شماره دوم (بهار ۹۵)، ۳۴-۱۷.
- ۱۲- روشن، علی‌اصغر؛ و فرهادیان، نورالله. (۱۳۸۵). *فرهنگ اصطلاحات جغرافیای سیاسی-نظامی*، تهران: دانشگاه امام حسین (ع).

۱۳- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. (۱۳۸۳). *مطالعات آمایش سرزمین- مقدماتی جهت ارائه به هیئت محترم وزیران*. تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (دفتر آمایش و توسعه پایدار).

۱۴- *سالنامه آماری استانداری بوشهر*. (۱۳۹۰). بوشهر: مرکز آمار و اطلاعات سازمان برنامه و بودجه استان بوشهر.

۱۵- سلمانی، عباسعلی. (۱۳۸۶). *نقش مسکونی کردن جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک در دفاع از آن‌ها و ارائه الگوی مناسب جهت سکونت دائم*. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

۱۶- ضرغامی، ابراهیم. (۱۳۸۸). *آمایش مناطق مرزی ساحلی با تأکید بر ملاحظات دفاعی* (مطالعه موردی: استان هرمزگان). *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. تهران: دانشگاه تهران.

۱۷- عندلیب، علیرضا. (۱۳۸۰). *نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: دافوس دانشگاه جامع امام حسین(ع).

۱۸- کرامتی، مسلم؛ و دیگران. (۱۳۸۳). *جغرافیای استان بوشهر*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

۱۹- *گزارش استانداری بوشهر*. (۱۳۹۳). بوشهر: مرکز آمار و اطلاعات سازمان برنامه و بودجه استان بوشهر.

۲۰- مخدوم، مجید. (۱۳۷۲). *شالوده آمایش سرزمین*. تهران: دانشگاه تهران.

۲۱- نامی، محمدحسن؛ و محمد پور، علی. (۱۳۹۰). *آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ج.ا.ایران*.

فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم، شماره ۳۵، ۸۰-۶۵.

21- Eldrandly, Kh. (2009). Integrating Gene Expression Programming and Geographic Information System for Solving Multi site Land Use Allocation problem. *American Journal of Applied Sciences* 6:2021-1027.

22- Friedman, John. & Alonso, William(edi) (1975). *Regional Policy Reading in Theory and Application*. The MIT Press: Cambridge, USA.

23- Glasson, John. (1974). *An Introduction to Regional Planning*, Hutchinson Educational, London:UK.

24- Hansen, Niles M(edi) (1972). *Growth Centers in Regional Economic Development*. The Free Press, Collier- Macmillan Limited, London: UK.

25- Malhotra. R.C. (1980). Environmental Management: Intrgrated Rural Development. In *"Reading in Environmental management"*. Ed (V.Vichit- Vadkanetal). UN Asian and Pacific DeV.Inst, 161-179.